

आँखों देखा हाल

“अगदी खरं आहे ते! मी प्रत्यक्ष माझ्या डोळ्यांनी पाहिलंय!”

माणसांचा स्वतःच्या डोळ्यांवर गाढ विश्वास असतो.

आपल्या मेंदूचा फार मोठा भाग दृष्टीशी निगडित असतो. शिवाय आपले डोळे इतर अनेक प्राण्यांसारखे डोक्याच्या दोन बाजूंना नसतात; ते चेहऱ्याच्या पुढच्या भागात असतात. इतर प्राण्यांना न दिसणारे कित्येक बारकावे डोळ्यांच्या त्या रचनेमुळेच आपल्या नजरेत सहज भरतात आणि समोरच्या दृश्याच्या खोलीचाही अंदाज येतो.

माणसांची ऐकण्याची आणि वासावरून निष्कर्ष काढण्याची कुवत इतर प्राण्यांहून कमी असते. निसर्गात तगून रहाण्यासाठी माणूस बराचसा दृष्टीवरच अवलंबून असतो. म्हणूनच जे पाहिलं ते सत्यच असणार हे तो गृहित धरून चालतो.

टीव्हीवरच्या जाहिराती डोळ्यांनी दिसतात! म्हणून त्यांच्यावर सहज विश्वास बसतो. त्या बघून युवती दर आठवड्याला आपला साबण बदलतात आणि आया मुलांना नानाविध पौष्टिक पेयं पाजतात.

डोळ्यांनी वाचलेल्या मजकुरावर तर लोकांची श्रद्धाच असते!

मान्यवर वर्तमानपत्रांतला बराचसा मजकूर जबाबदारीने छापलेला असतो. पण काही अशीही वृत्तपत्रं असतात की ज्यांत पैशांचा मोबदला घेऊन हव्या तशा बातम्या आणि प्रचारात्मक मजकूर छापता येतो. बऱ्याच भोळ्याभावड्यांना त्या पांढऱ्यावरच्या काळ्यातलं काळबेरं दिसतच नाही.

आंतरजालावरही अनेक खोडसाळ प्रचार चालू असतात,

‘रक्ताच्या चोवीस बाटल्या चढवल्या की हृदयविकार पूर्णपणे बरा होतो; ऑपरेशनची गरज रहात नाही!’

यासारख्या प्रचाराने लोकांची दिशाभूल होते; योग्य उपाय लांबणीवर पडतात. त्यामुळे जिवावर बेततं.

आपली दृष्टी फसवी असते. ‘या आकृतीत किती त्रिकोण आहेत?’ वगैरे खोटे आभास निर्माण करणारे अनेक खेळ दृष्टिभ्रमावरच आधारलेले असतात.

कित्येकदा तर काय पहायचं हे मेंदूच्या पूर्वग्रहावर अवलंबून असतं.

बाहेर धोधो पाऊस पडत असताना ‘तानसा तलावाकडून येणाऱ्या तीन वाहिन्या फुटल्यामुळे मुंबईत पन्नास टक्के पाणीकपात,’ ही बातमी दिसली तरी पटकन डोक्यात शिरत नाही.

समाजातल्या प्रतिष्ठित व्यक्तीने वर्तमानपत्रात लेख लिहिला की त्यात काही चुकीची विधानं असली तरी ती आपल्याला दिसत नाहीत.

मद्यार्क बनवणाऱ्या एका कंपनीने तज्ज्ञ मद्यपारखी लोकांवर काही प्रयोग केले. त्या तज्ज्ञांना एक फळांपासून बनणाऱ्या लाल मद्याची बाटली आणि एक पांढऱ्या दारूची बाटली चाखायला दिली. तज्ज्ञांनी त्या लाल मद्यातला फळांचा स्वाद फारच वाखाणला. कंपनीने त्या दोन्ही बाटल्यांत तीच पांढरी दारू भरलेली होती. एकीत फक्त कृत्रिम लाल रंग मिसळला होता! पण तज्ज्ञांच्या जिभेआधी त्यांच्या डोळ्यांनी ती दारू 'चाखली!' आणि तिची चव कशी लागेल ते आधीच ठरवलं! मग अर्थातच त्यांच्या मेंदूला त्या दारूत फळांची चव सापडली! कित्येकदा 'दिसतं तसं नसतं.' म्हणूनच सत्य समजून घ्यायचं असेल तर जे दिसतं त्यावर डोळे झाकून विश्वास ठेवू नये; ते विचारपूर्वक उघड्या डोळ्यांनी पहावं आणि मगच स्वीकारावं.

डॉ. उज्वला दळवी

-ujjwalahd9@gmail.com

('esakal.com' च्या सौजन्याने)